

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11022824>

TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA O'QUVCHILARNING ESTETIK DID VA BADIY TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISH

Ametov Otabek Allambergenovich

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti magistranti,
Qoraqalpog'iston Respublikasi, Nukus

***Annotatsiya:** Maqolada tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning estetik did va badiiy tafakkurini shakllantirish, o'quvchilarda badiiy-ijodiy qobiliyatini, o'z fikr va taassurotlarini rasmda obrazli qilib tasvirlash hamda badiiy didni o'stirishi haqida ma'lumotlar keltirilgan.*

***Kalit so'zlar:** Tasviriy san'at, dars, o'quvchi, estetik did, badiiy-ijodiy qobiliyat.*

Davrimizning dolzarb masalalaridan biri kelajak avlodimiz, bugungi yoshlarni har tamonlama barkamol, vatanga sadoqatli qilib tarbiyalashdir. Aynan, umumiy o'rta ta'lim maktablarida tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini egallashi asosida shaxs dunyoqarashi, badiiy tafakkuri va badiiy-estetik didi shakllanadi, ijtimoiy tizimiga ongli munosabati tarkib topishida ko'mak bo'ladi. Demak, tasviriy san'at darslari mazmunini chuqur o'zlashtirishni badiiy tafakkurni shakllantiruvchi omil deb qaraymiz. Ushbu nuqtai nazardan o'quv faoliyatiga tasviriy san'at darslarining tashkil etilishi nafaqat o'quv jarayoning samaradorligini oshirib qolmay, balki ijtimoiy zarurat talabidan kelib chiqqan holda o'quvchilarga tasviriy san'atning sir-asrorlarini yanada chuqurroq egallashga xizmat qiladi. Bugungi kunga kelib tarbiya va ta'lim borasida tasviriy san'at o'qituvchilari oldiga o'ta ma'suliyatli vazifalar qo'yilmoqda. Mana shu muhim vazifalardan biri yoshlarda badiiy tafakkurni shakllantirish masalasidir. O'rni kelganda shuni alohida ta'kidlash kerakki, bolalar va yoshlar badiiy tafakkurini shakllantirishning yagona yo'li tasviriy san'at, adabiyot va tabiatga mehr-muhabbat uyg'otish usulidir.

Tasviriy san'at darslarida o'quvchilarda badiiy-ijodiy qobiliyatini, o'z fikr va taassurotlarini rasmda obrazli qilib tasvirlash hamda badiiy didni o'stirishni maqsad qilib qo'yadi. Dars mashg'ulotlari tevarak-atrofdan olingan ko'rinish va hodisalarni uning barcha janrlarida amaliy ishlar shaklida bajarishni nazarda tutadi. Bu amaliy ishlar bevosita yorug'soya, rangshunoslik, perspektiva yuzasidan olib boriladigan nazariy bilimlar bilan bog'liq holda amalga oshiriladi. Bunday amaliy mashg'ulotlarda

bolalar naturani kuzatish, xotiradan, tasviriy san'at asarlaridan olgan bilim va malakalarga tayangan holda ish olib boradilar.

Umumta'lim maktablarida bolalarning Davlat ta'lim standartlari asosida olgan bilim, ko'nikma va malakalarini qanday o'zlashtirganlik darajasi ham tekshirib boriladi. Bu esa standartni sinflar bo'yicha ishlab chiqish lozimligini taqozo etadi. U tasviriy, amaliy, me'morchilik san'atlari bo'yicha atama va iboralar, tushuncha va ma'lumotlar, o'zlashtirilishi lozim bo'lgan malakalarni o'z ichiga oladi. Bu materillarni bolalar tomonidan o'zlashtirilishini nazorat qilish esa ularning bilimlarini tekshirishga doir test materillarini, bolalar tomonidan bajarilgan amaliy ishlarni baholash mezonlari va boshqa materillar tayyorlash alohida ahamiyat kasb etadi. Ular o'z o'rnida o'quvchilarning bilim va malakalarini tez va oson baholash imkonini beradi. Davlat ta'lim standartida tasviriy san'at ta'limi mazmuniga bo'lgan majburiy minimum talablar bayon etilgan.

O'qituvchi uni bajarishi shart. Lekin o'qituvchi shu bilan chegaralanib qolmasdan uni chuqurlashtirishga harakat qilishi lozim. Biroq ta'lim mazmunini yuqori darajaga olib chiqaman deb bolalarga keragidan ortiq talablar qo'yish, ularni qiynash ham mumkin emas. SHuni ham yoddan chiqarmaslik lozimki, maktablarimiz nomi umumiy o'rta ta'lim maktabi deb ataladi. Demak maktablarimizda umumiy, elementlar bilim va malakalar berilishi lozim. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tasviriy san'at o'quv predmetining maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan va ta'limning davlat standartlariga asoslangan holda ta'lim mazmuni aniqlanadi.

Borliqni idrok etish o'quvchilarning estetik idroki, didi, mazkur sohaga doir tushunchalari, tasavvur va xotiralarni o'stirishda muhim rol o'ynaydi. Borliqni idrok etish mashg'ulotlari odatda mavzuli kompozitsiyalarni bajarishdan oldin o'tkazilib, unda tabiatdagi va tevarak-atrofdagi nafislik va go'zallikni ko'ra bilish, idrok etish natijasida olingan tassurotlardan amaliy badiiy-ijodiy faoliyatlarda foydalanish nazarda tutiladi. Shuningdek, tabiatga qilingan sayohat jarayonida zarur hollarda ayrim ob'ekt va hodisalarni qalam, bo'yoq va boshqa badiiy materiallar yordamida xomaki rasmlari ham ishlanadi. Bunday darslarda bolalar sinf va sinfdan tashqarida o'simliklar, hayvonlar, qushlar, baliqlarni kuzatadilar, tabiatning turli fasllardagi ko'rinishlari, kayfiyati (quvonchli, g'amgin, o'ychan va hokazo) haqida tasavvurga ega bo'ladilar. Boshlangich sinflarda borliqni kuzatish va ular haqidagi suhbatlar o'quvchilarga hayotdagi ba'zi bir hodisalarni kengroq bilib olishga yordam beradi. U narsalarning shakli, tuzilishi, rangi kabilarni ma'lum miqdorda tahlil qilish va umumlashtirishdek muhim sifatlarni o'stirishga ham imkon beradi.

Tabiat va borliqni kuzatish jarayonida bolalarni uni sevishga, asrashga o'rgatiladi. Tabiatga qilingan sayohatlarda ularning ayrim jihatlari fasllarga bog'liq

holda o'zgarib turishligi bolalarga tushuntiriladi. Shuningdek, bunda bolalarning fazoviy tasavvurlari ham o'stiriladi va planlilik, chiziqli va havo perspektivasiga qam e'tibor beriladi. Borliqni kuzatish bevosita tasviriy ijodiy faoliyat bilan bog'liq ekanligi, borliqni bilmasdan turib sifatli tasviriy ishlarni bajarish mumkin emasligi bolalar ongigi etkaziladi. Demak mashg'ulotlardan maqsad bolalarni borliqni bilish, undagi narsa va hodisalarni o'ziga xos xususiyatlarini, ayniqsa, tuzilishi, shakli, rangi, o'lchovlari, o'lchov nisbatlari, fazoviy holatlari, ularni yil fasllariga qarab o'zgarishlarini anglab etishlariga erishishdan iboratdir. O'rganish zarur bo'lgan ob'ektlarni naturadan kuzatishning imkon bo'lmagan taqdirda o'qituvchi darsda bolalarni san'at asarlarining reproduktsiyalari, slaydlari, foto nusxalarini namoyish etish orqali o'z maqsadiga erishadi va shuningdek o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishlari ortib boradi, tasviriy savodxonlik darajasi ko'tariladi.

ADABIYOTLAR

1. Hasanov R. Maktabda tasviriy san'atni o'qitish metodikasi. Darslik. Toshkent: Fan. 2004
2. Hasanov. R. Tasviriy san'at asoslari 2009 yil